

Η Ελπίδα σε Κρίση

Κουλτούρα και Τέχνη στην εποχή της παγκοσμιοποίησης

Ο Ζωγράφος και συγγραφέας Γιώργος Μιχελακάκης (φωτό: Γιάννης Δραμιτινός)

Κεφάλαιο δεύτερο

Η περίοδος της ελπίδας και η αναζήτηση της τάξης στην εποχή και το έργο του Αλέκου Δούκα

Ο Αλέκος Δούκας στην Αυστραλία / Κάτω από ξένους ουρανοί – Η ανάλυση του έργου

Τρίτο μέρος – Η στράτευση

Η εικόνα που δίνει ο Δούκας της «ομογένειας», στην προπολεμική Αυστραλία στο μυθιστόρημα αυτό, αντλείται από το χώρο της εργασίας και των σχέσεων, που επικρατούσαν στο κλειστό, συνεχιακό περιβάλλον των επισιτιστικών επαγγελμάτων, στα οποία είχαν επιδοθεί οι έλληνες μετανάστες. Η γκετοποίηση τους που περιγράφεται με μελανά χρώματα, δεν οφείλεται σε εγγενή τάση, αλλά έχει ταξικά αίτια. Το κεφάλαιο είναι υπεύθυνο για την οικονομική κρίση, για την πτώση του βιοτικού επιπέδου της εργατικής τάξης, και για τη συνεπαγόμενη διάσπαση της, τον ρατσισμό και την εχθρότητα να σέρνεται αναμεταξύ τους. Τα συναισθήματα που προβάλλει ο αφηγητής στο μυθιστόρημα, με τις παρατηρήσεις που κάνει για τον αυστραλιανό λαό, είναι αντικρουόμενα. Ο λαός δεν φταίει σε τίποτα, φταίνε οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες, που οδηγούν σε ρατσιστικές συμπεριφορές και ξενοφοβία. Παρ' όλα αυτά στο μυθιστόρημα, έχουμε συνήθως την προβολή μιας αρνητικής εικόνας για τον έλληνα μαγαζάτορα. Ο ίδιος ο συγγραφέας όπως γνωρίζουμε, με την εγκατάστασή του στη Μελβούρνη, άνοιξε συνεταιρικά μαγαζί, και για χρόνια μέχρι το θάνατό του, ήταν ιδιοκτήτης μικροεπιχείρησης. Όμως από τη θέση αυτή, και γνωρίζοντας από μέσα τα προβλήματα αυτής της κατηγορίας επαγγελμάτων, προβάλλει μέσα στο μυθιστόρημα την εικόνα ανθρώπων που το χρήμα τελικά γίνεται μια μαύρη τρύπα αλλά γλυκιά, που τους καταπίνει κυριολεκτικά χωρίς να το καταλαβαίνουν. Να πως ειρωνικά, περιγράφει τον συνεταιρισμό του Στράτη και ενός φίλου του, «Σε μια βδομάδα, ο Σωτήρης κι' ο Στράτης, φορέσανε τα άσπρα σακάκια και τη μάλλινη μπλε ψαροποδιά και βάλανε «ευλογητός!» στη ψαρωδωσύνη. Η κοινωνική τους θέση, ανέβηκε το πρώτο σκαλί, στην Ελληνική Παροικία Μελβούρνης. Είχανε τώρα,

«μπίζνες!» Τώρα, εΐτανε «καταστημάτάρχαι», «ιχθυοπώλαι» ή «ιχθυοποιοί», όπως έγραψε κάποτε ένας «ομογενής» στους ξαφνιασμένους δικούς του στην Ελλάδα». Και παρακάτω: «Φουκαράδες ομογενείς!!».

Αυτή η πικρία και σιφότητα με την οποία προβάλλονται οι έλληνες προπολεμικοί μαγαζάτορες, δεν είναι τυχαία. Οφείλεται στο γεγονός ότι η τάξη αυτή, ήταν πάντα η πιο συντηρητική μέσα στον μεταναστευτικό ελληνισμό. Και ήταν αυτή που λόγω οικονομικής ευχέρειας, μιλούσε εξ' ονόματος των μεταναστών και προσδιόριζε το πρόσωπό τους μέσα στην αυστραλιανή κοινωνία. Η οικονομική τους θέση που τους ανέβαζε στη μεσαία τάξη, μέσα όμως σε μια ρατσιστική κοινωνία που τους έβλεπε ως κατώτερους από τους ομοίους τους βρετανικής καταγωγής, τους δημιουργούσε μια διαρκή ανασφάλεια, η οποία εκφραζόταν ως ραγιαδισμός προς τις αρχές, και ως απανθρωπιά προς τους έλληνες υπαλλήλους τους.

Η μαύρη εικόνα που δίνει ο Δούκας των ελλήνων ιδιοκτητών μαγαζιών, όταν γράφει το μυθιστόρημά του, διέπεται οπωσδήποτε από το πάθος της αγανάκτησης. Και ίσως να ξενίζει σήμερα κάποιους μελετητές με τον γκροτέσκο τρόπο αναπαράστασής τους. Αλλά ήταν το πάθος μιας εποχής που από τον πόλεμο και για δύο δεκαετίες, αντανάκλαται στις τέχνες του κοινωνικού ρεαλισμού που άνθισε εκείνη την εποχή στην Αυστραλία. Είπαμε ήδη ότι τις δεκαετίες του 1920 και του 1930, η καλλιτεχνική σκηνή στην Αυστραλία, ήταν κλασικιστική και απρόσωπη στις εκδηλώσεις της. Απορροφημένοι οι καλλιτέχνες με την επιτυχία μιας νατουραλιστικής φόρμας, με τον ένα ή άλλο τρόπο, δεν συμμετείχαν στα προβλήματα της κοινωνικής ζωής. Αυτή η διάθεση, με τον πόλεμο αλλάζει αξιωματικά, από κλασική και απρόσωπη, σε πολιτική συμμετοχή και με φόρμες πάθους.

Ένας ζωγράφος που εκφράστηκε εξίσου με πάθος, στα πλαίσια του κοινωνικού ρεαλισμού, την εποχή που ο Δούκας δημιουργούσε τα μυθιστορήματά του, ήταν ο Russell Drysdale,

που το 1950 ζωγράφησε τρεις πίνακες με θέμα έλληνες ιδιοκτήτες μαγαζιών. Παρατηρούμε ότι και αυτός αποδίδει τους μαγαζάτορες με μια αποξενωτική – ρεαλιστική ματιά. Δεν ζωγραφίζει μέσα στα πλαίσια της μέχρι τότε εθνικής αντίληψης, όπου τοπίο και άνθρωποι πρέπει να αποδίδονται εξιδανικευμένα. Στον πρώτο πίνακα με τίτλο Joe, απεικονίζεται ο έλληνας μαγαζάτορας μόνος πίσω από τον πάγκο του μαγαζιού, δίπλα σ' ένα παράθυρο που δείχνει έξω την ερημιά του δρόμου. Δίνεται έμφαση σε μια υπαρξιακή ερημιά και ολική ανασφάλεια, η οποία αποτυπώνεται στον σωματότυπο του ιδιοκτήτη, και στη μορφή του προσώπου του. Εξίσου και ο δεύτερος πίνακας με τίτλο Maria, αποδίδει παρόμοια ψυχοκοινωνική κατάσταση. Εδώ έχουμε την σύζυγο του Έλληνα ιδιοκτήτη, έξω από το μαγαζί. Μια ευτραφή γυναίκα φιγούρα, με την πλάτη κολλημένη στον τοίχο, φοράει την άσπρη ποδιά και με σκυμμένο το κεφάλι δείχνει να βασανίζεται από μαύρες σκέψεις, ενώ εμπρός της, απλώνεται η ερημιά του δρόμου. Στον τρίτο πίνακα που έχει τίτλο George Ross of Mullengandra, το έργο δείχνει τον ιδιοκτήτη της μπυραρίας να στέκεται στη μέση του δρόμου, μπροστά από το μαγαζί του. Ευτραφής κι' αυτός, παρουσιάζεται με μνημειακό τρόπο, καθώς πιάνει όλο το ύψος του πίνακα, ενώ κόβει κάθετα το σχήμα της μακρόστενης μπυραρίας που βρίσκεται πίσω του, δημιουργώντας το διαφορούμενο σχήμα ενός σταυρού ή το άνοιγμα φτερών πουλιού που θα του δώσουν την ώθηση για να πετάξει. Και οι τρεις πίνακες αποτυπώνουν την ψυχοσωματική κατάσταση του μαγαζάτορα, που ο φόβος από τη μια της οικονομικής οπισθοδρόμησης, και από την άλλη η επιθυμία της κοινωνικής ασφάλειας και αναρρίχησης, τον καθιστούν ευάλωτο υπηρέτη του χρήματος, το οποίο, όπως σκέφτεται ο ήρωας του Δούκα ο Στράτης, είναι «μια πολύ επικίνδυνη δύναμη, που μπορούσε να τον αποκτηνώσει και να τον αφανίσει σαν πνευματικό άνθρωπο».

Η συνέχεια την άλλη Παρασκευή

«Ένας ζωγράφος που εκφράστηκε εξίσου με πάθος, στα πλαίσια του κοινωνικού ρεαλισμού, την εποχή που ο Δούκας δημιουργούσε τα μυθιστορήματά του, ήταν ο Russell Drysdale, που το 1950 ζωγράφησε τρεις πίνακες με θέμα έλληνες ιδιοκτήτες μαγαζιών.